

Is er een Pad naar Waarheid?

– P. Krishna

Dit was een vraag die opgeworpen werd door Krishnamurti in 1929, toen hij de Orde van de Ster in het Oosten ophief. Door een vraagstuk opnieuw in ogen-schouw te nemen, zonder het eens of oneens te zijn met eerder gedane conclusies, denk ik dat wij groeien in wijsheid. Als wij alleen maar zeggen ‘Ik ben het ermee eens’, of door het er niet mee eens te zijn, kiezen wij alleen maar partij voor of tegen een bepaalde mening en blijven wij onwetend. Dus wil ik dit vraagstuk onderzoeken vanaf het begin, zonder voorafgaande kennis aan te nemen, en beginnend met het in ogen-schouw nemen van de vraag zelf.

Professor P. Krishna is de rector van het Rajghat Education Centre van de Krishnamurti Foundation India te Varanasi. Dit artikel is een weergave van een lezing gehouden tijdens de Conventie te Adyar op 28 december 2001.

Wij moeten ons allereerst afvragen wat we bedoelen met ‘waarheid’. In de algemeen aanvaarde zin van het woord is het een nauwkeurige beschrijving van iets dat feitelijk gebeurd is, of van iets dat een feit is. Wij gebruiken het woord ‘waarheid’ in een andere zin wanneer het een natuurwet beschrijft of een bestaande oorzaak-en-gevolgrelatie. De wet van de zwaartekracht, bijvoorbeeld, is een grote waarheid over de natuur. Zij is controleerbaar en geldt als de oorzaak en gevolgrelatie in verschijnselen overal om ons heen. Geleerden controleren de juistheid of onjuistheid van een verklaring door deze aan logica en rede te onderwerpen, en wanneer zij er iets absurds uit afleiden, zeggen zij dat de vooronderstelling onjuist is. Dus er is die manier van een verklaring analyseren en tot een conclusie komen of deze juist of onjuist is.

Waarheid heeft een totaal andere betekenis in de religieuze zoektocht. Zij ligt eerder op het niveau van waarnemen dan op dat van ideatie. Door alles te lezen wat de Boeddha gezegd heeft, bijvoorbeeld, en wat allerlei mensen zeiden dat de Boeddha gezegd heeft, wordt iemand een geleerde of een professor in de Boeddhistische filosofie; maar de professor is niet de Boeddha. Het verschil ligt niet in de voordrachten die gehouden worden. De professor zal misschien zelfs beter spreken en

bepaalde punten beter uitleggen dan de Boeddha, maar zijn bewustzijn is niet het Boeddhawebustzijn. Tenzij er een transformatie van bewustzijn ontstaat, is er geen wijsheid, alleen maar kennis; kennis kan ideeën misschien transformeren, maar niet het bewustzijn.

Ieder menselijk bewustzijn heeft de mogelijkheid tot inzicht.

Op het wetenschappelijk vlak, op het gebied van kennis, waar een nauwgezette verklaring een waarheid is, kan men deze gebruiken; wij kunnen, bijvoorbeeld, de wet van de zwaartekracht gebruiken zonder enig diep inzicht te hebben in ruimte, tijd, materie en energie. De wetenschapper die deze wet ontdekte, had misschien een groot inzicht, maar anderen die dat niet hebben, kunnen die formule ook gebruiken en hij werkt. Maar in de religieuze zoektocht zijn nauwgezette denkbeelden en kennis slechts as en stof, omdat wij nog steeds leven met angsten, conflicten, hebzucht en egoproblemen. Dus is de filosofieprofessor een gewone man, omdat hij hetzelfde bewustzijn heeft als een gewone man met alle daaraan verbonden problemen. Hij is geen wijze. De religieuze zoektocht is een zoektocht naar wijsheid, en dat houdt iets anders in dan kennis vergaren. Dus moeten wij onszelf afvragen: is er wel een weg naar wijsheid, naar een diep waarnemen van de waarheid voor onszelf – wat Krishnamurti inzicht noemde?

Er bestaat het analytische pad naar kennis, en andere paden die liggen op het gebied van kennis, denken en analyse, en ons dagelijks leven speelt zich af op dat gebied van denken, plannen maken, verbeelding en inspanningen. Maar er is een ander niveau van bestaan, het gebied van bewustzijn, wijsheid, visie, stilte, waarneming – allemaal activiteiten die niet op het denken gebaseerd zijn – en de waarheid ligt op dit gebied, op het niveau van waarnemen en niet op dat van ideatie. Er bestaat een vreemde relatie tussen dit gebied van bewustzijn en inzicht en het gebied van onze

dagelijkse activiteiten, inspanningen, prestaties enzovoort.

Hoe vindt waarneming dan plaats als er geen pad naartoe leidt? Op de Krishnamurti School in Brockwood Park in Engeland doet een grapje de ronde. De ene student vraagt aan de andere: als waarheid een land is zonder paden, hoe komt men daar dan? En de andere jongen antwoordt: verdwaal! Er zit waarheid in die bewering, want hoe het menselijk verstand tot een totaal nieuwe waarneming komt, is mysterieus. Zonder zo'n waarneming is er geen echte bewustzijnstransformatie, noch een echte fundamentele verandering op het dagelijks niveau van denken, presteren en ego. Fundamenteel begrijpen of transformatie komt vanuit het andere gebied.

Als ik een diep inzicht heb en dat een *realisatie* teweegbrengt van een waarheid voor mijzelf – niet alleen maar kennis van die waarheid – wordt het reëel voor mij. Die sprong van kennis naar realisatie van de waarheid is wat wij inzicht noemen, hetgeen een mysterieus verschijnsel is, en toch komt het voor. Ieder menselijk bewustzijn heeft de mogelijkheid tot inzicht. Vandaar dat ik mij moet afvragen: wat blokkeert inzicht? De waarheid bestaat voortdurend. Waarom ben ik niet in staat deze te doorzien? Het denken lijkt alle verschijnselen te zien door een sluier, een scherm van illusies, via beweringen, meningen enzovoort, die wij conditionering noemen. Die conditionering is ook een feit. Ieder van ons is geconditioneerd door de familie, door een bepaalde cultuur, door de anderen om ons heen die wij imiteren – dat alles maakt ons tot wat wij zijn. Dat verleden, en zijn geconditioneerdheid, wordt in iemands geheugen vastgehouden, en wij kunnen dat niet naar willekeur uitwissen.

Dus moeten wij ons afvragen: is er een pad om verdraaiingen te doen ophouden? Een verdraaide waarheid is een leugen. Zijn wij volkomen verstrikt in ons verleden, of bestaat er een mogelijkheid om je er van los te maken, hoe gering ook? Tenzij wij onderzoeken of dat mogelijk is, lijken we op geprogrammeerde computers,

mechanische wezens, en bestaat er geen kans op verandering. Maar klaarblijkelijk veranderen mensen wel, niet alleen uiterlijk, door oud en grijs te worden, maar ook innerlijk, omdat sommige illusies vervlogen zijn.

Hoe eindigt een illusie? Ik groei misschien wel op in een gezin waar kinderen gestraft worden, en dan zie ik dat andere mensen ook hetzelfde doen. Dan groei ik dus op met het idee dat kinderen regelmatig gestraft moeten worden, anders raken ze verwend. Er bestaan veel van zulke illusies op allerlei niveaus. Culturele illusies, zoals het kastensysteem, een foute houding ten opzicht van vrouwen, enzovoort, worden geacht waar zijn en we handelen dan op grond daarvan, op basis van leugens. Er bestaan vele soorten bijgeloof, maar wij kunnen die opgeven zelfs door intellectueel onderzoek en het bestuderen van feiten. Dan zijn er psychologische illusies – grieven die we onthouden hebben, vijandigheden, vleierijen, vooroordelen die voortkomen uit verdriet. Tenslotte bestaat er de illusie dat wij afgescheiden individuen zijn, zoals wijzen reeds hebben aangegeven. Hun woorden zijn misschien niet waar in onze ogen, maar illusies zijn dingen die wij als waar aannemen. Ook al beschouwen wij iets als geweldig belangrijk, dan is dat misschien wel niet zo. Naarmate het denken met al deze illusies zijn ervaringen en de verschijnselen die het waarneemt, interpreteert, wat zal er dan voor zorgen dat het de waarheid in een ervaring ziet en niet een nieuw vooroordeel verwerft? Hoe vindt groei in wijsheid plaats?

Elke keer dat het menselijk bewustzijn een inzicht heeft – hoe klein of groot ook – valt een deel van zijn illusies weg en is er sprake van een feitelijke transformatie van het bewustzijn. Dit kan wel of niet verlichting zijn, maar het is een echte verandering in de manier waarop bewustzijn reageert op externe verschijnselen. Als men bijvoorbeeld zelf gezien heeft dat het vergelijken van zichzelf met een ander een ziekte van het denkvermogen is die leidt tot allerlei complicaties in ons leven, daar het leidt tot

jaloezie, afgunst, gevoelens van superioriteit of minderwaardigheid, schuldgevoel, rivaliteit en wedijver; wanneer men de waarheid daarvan inziet, niet logisch of intellectueel maar feitelijk, door onze eigen waarneming, dan eindigt het vergelijken. Dan heeft er een echte transformatie plaatsgevonden, en we zijn niet langer jaloers op de buurman die een nieuwe auto heeft maar wij kunnen gelukkig zijn ook al rijdt men op een fiets. We bevrijden onszelf van die bepaalde illusie en overeenkomstige verspilling van energie houdt dan op. Wij hebben echt deze mogelijkheid van diep inzicht, en die waarneming van de waarheid werkt in op het bewustzijn.

Om de betekenis te begrijpen van het pad, moeten we begrijpen hoe zulk leren plaatsvindt – niet alleen maar het leren op school of op de universiteit, of door te lezen, hetgeen een toename van kennis betekent, maar het leren dat onderscheidingsvermogen betekent tussen het ware en het valse. Met het waarnemen van de waarheid, als het valse wegvalt, is het geen verzaking omdat het moeiteloos is. Het leren in deze zin is het religieuze denkvermogen. En als ik niet het vermogen bezit om te leren, dan zal het zogenaamde pad alleen ervaringen bieden – van een bepaald soort meditatie, van wat yoga genoemd wordt, van met eerbied in een tempel zitten, van het verrichten van een ritueel. Ervaring alleen onderricht niet. Als dat wel zo was, zouden alle oude mensen wijs zijn, omdat ze veel meer ervaring hebben dan de jeugd. Maar oude mensen kunnen bijzonder bevooroordeeld zijn. Het onderzoekende denkvermogen *is* het Pad! Het pad heeft geen betekenis als men niet waarneemt wat waar is of onwaar.

Een van de factoren die het inzicht blokkeert of het waarnemen vervormt, is wat wij het ego noemen. Dus wij moeten begrijpen hoe het ontstaat en werkt. Het bestaat niet in ons lichaam zoals het hart, de nieren of de longen. Er is nergens een ego in de Natuur. De bomen hebben geen ego; stormen woeden, cyclonen ontstaan, maar zij hebben geen motivatie om te vernietigen. Het ego is alleen te vinden in het

menselijk bewustzijn, hetgeen betekent dat wij het creëren met wat wij verkregen hebben door evolutie, namelijk het vermogen om te denken, te onthouden en ons dingen te verbeelden. Dus moet ik ontdekken of ik geleerd heb deze vermogens juist te gebruiken, of dat ik het ego aan het creëren ben en mijn eigen leerproces blokkeer. 'Ik' ben misschien de grootste blokkade voor het waarnemen van waarheid. Het ego is niet iets zeer afstandelijks; wij kennen en voelen het allemaal. Wanneer wij tegen kinderen zeggen dat het belangrijk is om een spelletje te spelen en er in uit te blinken vanwege het plezier dat dit geeft, en dat ze niet geweldig veel belang moeten hechten aan winnen of verliezen, dan vragen wij feitelijk van hen om het spel op een niet-egoïstische manier te spelen. De *Gita* heeft gesproken over handelen zonder je te bekommeren om een beloning of resultaat. We zouden ons moeten richten op de handeling zelf, en als dat mogelijk is bij een spelletje, waarom dan niet in ons dagelijks leven?

Het onderzoekende denkvermogen is het Pad!

Elke handeling kan egoïstisch of niet-egoïstisch verricht worden, want het ego ligt niet in het handelen, maar in de manier waarop wij dat handelen benaderen. Mijn partner of mijn huis scheppen niet het ego in mij. Mijn benadering van hen schept het ego. Dus als ik het zelf creëer van moment tot moment, dan moet ik mij afvragen: benader ik het leven op die manier omdat het mij niet duidelijk is dat het ego de grootste vijand is van de mens; dat het de voornaamste factor is voor wanorde in ons leven, het grootste gevaar? De religieuze zoektocht, of het pad, betekent dus het bezien van de werking van het ego in ons bewustzijn en de gevolgen daarvan. Als ik het gevaar zie, is het voorbij. Ik hoef er geen einde aan te maken, net zoals ik geen weerstand hoef te bieden aan de wens om mijn hand in het vuur te houden of in de afgrond te stappen. Er is geen conflict

wanneer het gevaar zo duidelijke opvalt, maar wij hebben het gevaar van de ik-gerichte benadering niet beseft. Wij denken dat eigenbelang ons tot voordeel zal strekken, terwijl het feitelijk de vreugden in ons leven tenietdoet.

Als medezoeker op het pad, als vriend die zijn ervaringen deelt, wijs ik erop dat elke deugd, elk eenvoudig dingetje, verandert in een ondeugd als het ego erbij komt. Liefde met ego wordt gehechtheid en bezitterigheid; een onschuldig verlangen met ego verandert in begeerte, verslaving of dwang; nederigheid wordt onderdanigheid als ze wordt gebruikt om winst te maken, wanneer we ons heel nederig en klein voelen in aanwezigheid van de baas en niet in aanwezigheid van de bediende. Dus is onze echte vijand het ego.

De egoïstische illusie produceert vijandschap, terwijl in feite de gemeenschappelijke vijand van ons allen het ego is dat wij zelf scheppen. Juist omdat wij het scheppen, bestaat er de mogelijkheid om het te 'ontscheppen'. Wij kunnen niet ontscheppen wat de Natuur geschapen heeft. Maar wij kunnen wel ophouden illusies in ons eigen denkvermogen te scheppen. Vandaar dat de religieuze zoektocht bestaat, de filosofie van het bevrijden van het denkvermogen. De Oepanisjaden spreken over twee vogels in een boom. De eerste pikt en proeft het fruit, dat het ego voorstelt dat genot en pijn ervaart. De tweede vogel kijkt alleen maar naar wat de andere vogel doet. Het menselijk bewustzijn is deze twee in een. De eerste is op het niveau van inspanning, worsteling, teleurstelling, kennis enzovoort. Echte transformatie van het bewustzijn en de waarneming van de waarheid liggen op het andere gebied van observatie, aandacht, bespiegeling, bewustzijn. Het vereiste van het pad is bewust te blijven, nooit de energie van het tweede gebied te blokkeren. De religieuze zoektocht zelf moet vrij zijn van het ego. En het beëindigen van het ego ligt niet aan het einde van de weg; dat ligt aan het begin. Deze voordracht kan egoïstisch gegeven worden, of niet-egoïstisch. Alleen ik kan dat weten, en ik moet er op letten of

het een uitdrukking is van ego of van niet-ego, wat vriendschap en liefde betekent. 'Wanneer het zelf niet aanwezig is, is er liefde', zei Krishnamurti. Zonder liefde vergaat alles tot as en stof.

Het pad impliceert tijd, maar is het einde van het ego tijdgebonden? Daar wij soms toch dingen niet-egoïstisch benaderen, is het ego niet preëxistent; wij scheppen het niet voortdurend. Het kan niet wegvallen door inspanning, omdat inspanning prestatie impliceert, en dat is de essentie van het ego. Dus als ik met moeite yoga aan het doen ben, met moeite mediteer, dan is het ego daaraan gehecht. Het ego kan eraan gaan hechten het pad verder te betreden. Daarom is er geen weg om het ego te beëindigen. Alleen inzicht kan er een eind aan maken, en daartoe is een lerend denkvermogen vereist.

Het lerend denkvermogen weet dat het niet weet. Als het denkt dat het al (iets) weet en anderen moet bekeren tot zijn standpunt, leert het niet, dan is het aan het doceren. Misschien bestaat er niet zoiets als doceren of een goeroe op dit gebied. Misschien is er alleen het leren. Nederigheid die ontstaat uit het directe bewustzijn van het feit dat 'ik het niet weet' is een essentieel deel van het lerende denkvermogen, dat luistert, waarneemt en nadenkt omdat het graag wil leren. Daardoor bestaat het pad vanuit de basis van niet weten. Het is niet een pad naar een vaste doelstelling, omdat ik het doel niet ken. Het pad gaat naar het onbekende. Ik moet alleen proberen het spinrag weg te vegen en de verdraaiingen in mijn denkvermogen te verwijderen en de waarheid te zien.

De vraag is niet of er een pad is of niet. Enige mening hierover zal ons alleen maar verder van elkaar brengen. Wij moeten dieper gaan en voor onszelf begrijpen wat de implicaties zijn, de nuances, de subtiliteiten, de waarheid van het pad. Wij moeten bij deze vraag blijven om ervan te leren, zonder meningen te vormen op welke manier dan ook. Misschien is er een pad – als ik het goed begrijp – en toch is er geen pad als het op een oppervlakkige manier gedefinieerd wordt, als iets mecha-

nisch, om mettertijd betreden te worden, als iets om te bereiken.

Dus het probleem is niet waar ik wel of niet in geloof; het is oppervlakkigheid ervan. Het probleem is niet of men Boeddhist, Christen of Hindoe is; maar dat men oppervlakkig Boeddhist, Hindoe of theosoof is. Neem een van de doelstellingen van de Theosofische Vereniging – de universele broederschap der mensheid – is dat alleen maar een nobel idee, een geloof, of de waarheid? Ontstaat de verdeling tussen mensen uit een illusie? Geloof en idealen zijn geen feiten. De universele broederschap der mensheid is niet een ideaal dat bereikt moet worden, het is een feit dat gezien moet worden. En zolang als wij het niet voor onszelf gezien hebben, wordt het besluit om broederlijk te doen schijnheilig. Het is als besluiten lief te hebben. Dit zijn geen dingen die we voor het kiezen hebben. U kunt uw bewustzijn niet transformeren door louter wilskracht, dus is er geen mechanisch pad dat u kunt besluiten te betreden. Tenzij er een lerend denkvermogen is, bestaat er geen basis voor het pad.

Het pad is heel subtiel, hetgeen ook de schoonheid ervan vormt – een uitdaging voor de mens. Het dier is er niet toe in staat, noch heeft hij het nodig, omdat de Natuur zowel zijn mogelijkheden als zijn destructief vermogen beperkt heeft. Maar in het menselijk bewustzijn ligt een enorm potentieel en het vermogen om egoïstisch en verwoestend te zijn. Daarom ontstaat de hele vraag over wat juist leven is, en wat moreel of immoreel is, alleen voor de mens. De religieuze zoektocht betekent het ontdekken van de toestand van harmonie met de orde van de Natuur. Wij zijn een deel van de Natuur, die geweldig ordelijk is. Die orde moet vast en zeker doorwerken in ons bewustzijn, en ik moet leren de wanorde in mijn bewustzijn te beëindigen. Dan ontstaat er een orde die niet door mij in het leven geroepen wordt – dat is de orde van de Natuur.

Uit: *The Theosophist*, april 2002
Vertaling: A.M.I.